

VASELE DE BRONZ ROMANE DIN *DACIA POROLISSENSIS*

-rezumat-

CUVINTE CHEIE: Dacia romană, vase de bronz, importuri, istorie economică, consum militar, viață cotidiană.

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
I. Introducere	7
I.1. Scopul și importanța lucrării	7
I.2. Scurt istoric al cercetării vaselor de bronz din <i>Dacia Porolissensis</i>	8
I.3. Metoda de lucru	10
I.4. Aspecte terminologice	13
I.4.1. Cazul Daciei romane	14
I.4.2. Terminologia latină	17
I.4.3. Terminologia în limba română	25
II. Industria vaselor de bronz în Imperiul roman. Considerații generale	28
II.1. Scurt istoric al cercetărilor	28
II.2. Sursele antice	35
II.2.1. Izvoarele scrise	36
II.2.1.1. Metodologie	36
II.2.1.2. Tipuri de izvoare	37
II.2.1.3. Potențialul informativ al surselor antice	38
II.2.1.4. Concluzii	50
II.2.2. Izvoarele iconografice	51
II.2.2.1. Metodologie	51
II. 2.2.2. Potențialul informativ al reprezentărilor iconografice	52
II. 2.2.3. Tipuri de reprezentări	53
II. 2.2.4. Reprezentări de vase de bronz pe monumentele votive și funerare din Dacia romană	70
II. 2.2.5. Concluzii	81
II.3. Tehnologia de producție	82
II.3.1. Aliaje	82
II.3.1.1. Tipuri de aliaje folosite pentru producerea vaselor de bronz romane	82
II.3.1.2. Metode de analiză și importanța arheometriei în studiul vaselor de bronz romane	87

II.3.2. Ateliere	91
II.3.2.1. Identificarea atelierelor	91
II.3.2.2. Organizarea atelierelor	106
II.3.2.3. Statutul și denumirea meșterului bronzier	109
II.3.3. Etapele tehnologice	111
II.3.3.1. Turnarea	111
II.3.3.2. Deformarea mecanică	112
II.3.3.3. Presarea la strung a foilor de bronz	114
II.3.3.4. Finisarea	117
II.3.3.5. Tratarea suprafețelor	118
II.3.3.6. Asamblarea părților componente	119
II.3.3.7. Ștampilarea	120
II.3.3.8. Problema reparațiilor	120
II.3.4. Importanța aspectelor tehnologice în studiul vaselor de bronz romane	122
III. Vasele de bronz din Dacia Porolissensis. Analiza tipologică și cronologică	124
III. 1. Caserole	124
III.1.1. Caserole cu pereții subțiri și concavi și mâner terminat în capete stilizate de lebădă	125
III.1.2. Caserole cu capătul mânerului perforat în formă de semilună	129
III.1.3. Caserole cu capătul mânerului perforat circular	130
III.1.4. Caserole cu capătul mânerului perforat circular, tipul Gödåker	135
III.1.5. Fragmente de caserole	137
III.2. Seturi de strecurat (strecurătoare și suport pentru strecurătoare)	138
III.2.1. Seturi de strecurat cu mânerele decorate cu volute	139
III.2.2. Seturi de strecurat cu mâner plate	140
III.3. Căni	148
III.3.1. Căni cu buza îngustă și deversor	148
III.3.2. Căni cu buza trilobată	151
III.3.3. Căni cu deversor alungit	154
III.3.4. Căni din tablă de bronz cu mâner turnat separat	161
III.3.5. Căni din tablă de bronz cu mânerul turnat împreună cu buza	164
III.3.6. Capace de căni din tablă de bronz	169
III.4. Amfore	171
III.4.1. Amfore cu corpul globular	172
III.5. Ulcioare	174
III.5.1. Ulcioare cu capac	174
III.5.2. Ulcioare cu capătul mânerului în formă de picior uman	177
III.5.3. Ulcioare cu mânerul decorat în relief	180
III.5.4. Fragmente de ulcioare	182
III.6. Boluri cu mâner tubular, terminat într-o protomă zoomorfă sau antropomorfă	183

III.7. Boluri cu mâner plat	188
III.8. Boluri cu mânere supraînălțate	191
III.9. Bazine	193
III.9.1. Bazine semisferice cu postament și mânere fixe	194
III.9.2. Bazine cu pereții drepți și atașe terminate în cap stilizat de pasăre	196
III.9.3. Bazine cu pereții drepți E 81	200
III.9.4. Bazine cu pereții drepți și atașe în formă de frunză de viță de vie	201
III.9.5. Fragmente de bazine	202
III.10. Găleți	204
III.10.1. Găleți cu atașe în formă de mască umană	205
III.10.2. Găleți cu pereții ușor concavi	208
III.10.3. Găleți cu corpul în formă de clopot	211
III.10.4. Fragmente de găleți	213
III.11. Balsamaria	215
III.11.1. Balsamaria globulare cu corpul decorat în relief	215
III.11.2. Balsamaria globulare cu corpul nedecorat	222
III.11.3. Fragmente de balsamaria globulare	224
III.11.4. Balsamaria din fier	225
III.12. Vase antropomorfe	234
III.12.1. Vase antropomorfe în formă de bust uman	235
III.13. Picioare de vase	243
III.14. Fragmente de vase de bronz cu încadrare tipologică nesigură	247
III.15. Incerta	266
IV. Vasele de bronz din <i>Dacia Porolissensis</i>. Analiza contextelor de descoperire	272
IV.1. Buciumi	274
IV.2. Cluj-Napoca/ <i>Napoca</i>	276
IV.3. Ilișua/ <i>Arcobadara</i>	279
IV.4. Moigrad/ <i>Porolissum</i>	282
IV.5. Orheiu Bistriței	285
IV.6. Celelalte situri (<i>Bologa/Resculum</i> , <i>Cuzdrioara</i> , <i>Florești-Șapca Verde</i> , <i>Gherla</i> , <i>Gilău</i> , <i>Turda/Potaissa</i>)	287
V. Concluzii	293
VI. Abrevieri și bibliografie	303
VII. Anexe	341
VII.1. Anexa I. Lista monumentelor sculpturale din Dacia romană cu reprezentări de vase din metal	342
VII.2. Anexa II. Lista principalelor descoperiri arheologice care dovedesc existența atelierelor în care au fost produse vase de bronz	348

VII.3. Anexa III. Tabel terminologic comparativ	355
VII.4. Anexa IV. Lista atașelor cu orificiul de prindere semi-găurit descoperite în Imperiul Roman	365
VIII. Lista ilustrațiilor	367
IX. Planșe	376

REZUMAT

Vasele de bronz sunt produse de import în mediul provincial dacic, fiind realizate în anumite centre ale imperiului și apoi distribuite pe arii foarte largi. Ele reprezintă în momentul de față, la nivelul cercetării internaționale, un izvor arheologic de primă mână datorită informațiilor importante pe care le aduc în lămurirea unor aspecte cronologice, economice, dar și de viață cotidiană și mentalități, atât în interiorul, cât și în afara Imperiului roman. Cu toate acestea, studiul veselei de bronz romane nu a reprezentat până acum o prioritate în cercetarea arheologică din România. Această situație este valabilă atât la nivelul *Daciei Porolissensis*, cât și la nivelul întregii provincii Dacia. Deși este vorba despre o categorie de artefacte cu un potențial mare de cercetare, marea majoritate a materialului este în continuare inedită.

În aceste condiții, analizarea și publicarea materialului din Dacia sunt la ora actuală mai mult decât necesare. Unul din principalele argumente în acest sens este reprezentat de perioada de existență a provinciei Dacia, limitată cronologic comparativ cu zonele învecinate. Vasele de bronz descoperite aici reflectă cererea și consumul de astfel de produse dintr-o provincie romană, într-un interval cronologic restrâns, de maxim 170 de ani.

Alegerea zonei supuse analizei, *Dacia Porolissensis*, a fost condiționată de mai mulți factori. O cercetare exhaustivă a întregii provincii, deși dezirabilă, nu s-ar fi putut realiza în perioada limitată de timp dedicată finalizării tezei de doctorat, în condițiile în care materialul este în mare parte inedit. Din acest motiv am considerat că studiul vaselor de bronz provenite dintr-un teritoriu mai restrâns, *Dacia Porolissensis*, reprezintă o soluție mai potrivită, urmând ca pe viitor, în măsura în care va fi posibil, să ne extindem cercetarea și asupra restului provinciei.

Scopul principal al lucrării este acela de a analiza, reevalua și de a pune în circuitul științific materialul din *Dacia Porolissensis*, văzută nu ca o entitate separată, ci ca o parte componentă a unui sistem socio-economic reprezentat de Imperiul roman. Demersul nostru a urmărit în principal integrarea pieselor în contextul general al circulației vaselor de bronz în

Imperiul roman, fapt care sperăm că va determina o mai bună cunoaștere a realităților provinciei Dacia, precum și a industriei vaselor de bronz romane.

Lucrarea nu are pretenția de exhaustivitate, deoarece, din cauza unor factori independenți de noi (reorganizarea depozitelor muzeelor, gradul de publicare a materialului), nu s-a putut baza decât pe o parte din informațiile cunoscute. Totuși, considerăm că lotul analizat (119 piese), provenit de pe zece situri (Bologa/*Resculum*, Buciumi, Cluj-Napoca/*Napoca*, Florești-Șapca Verde, Gherla, Gilău, Ilișua, Moigrad/*Porolissum*, Orheiu Bistriței, Turda/*Potaissa*), care însumează un număr de 13 puncte diferite de descoperire, și din colecții particulare sau din locuri de descoperire necunoscute, este reprezentativ pentru *Dacia Porolissensis*, atâta timp cât am încercat să includem aici majoritatea pieselor cunoscute până în momentul de față.

Lucrarea a fost structurată în cinci capitole însoțite de patru anexe, lista ilustrației, abrevieri și bibliografie și planșe.

Capitolul I (Introducere) cuprinde aspectele generale legate de modalitatea de realizare a lucrării, precum scopul și importanța temei alese, sursele pe care le-am avut la dispoziție, metoda de lucru și criteriile care au stat la baza stabilirii unei terminologii în limba română. Am considerat necesar să introducem aici o discuție mai largă privind potențialul de utilizare a denumirilor antice și modalitatea în care termenii latini au fost folosiți în literatura de specialitate referitoare la vasele de bronz romane, în condițiile în care, cel puțin o parte, a fost preluată necritic de către specialiști și transformată în convenție arheologică. Această discuție justifică opțiunea noastră pentru utilizarea în limba română a unei terminologii contemporane, pur descriptive, stabilită pe baza denumirilor fiecărei forme, respectiv tip sau subtip, în literatura de specialitate de limbă germană, engleză, franceză și italiană, ilustrată în tabelul terminologic comparativ inclus în Anexa III a lucrării.

Capitolul al II-lea (Industria vaselor de bronz în Imperiul roman. Considerații generale) oferă o imagine de ansamblu referitoare la problematica vaselor de bronz romane. Acesta a fost structurat în două părți mari. Prima parte tratează potențialul informativ al izvoarelor scrise și iconografice referitoare la subiect, urmând ca în a doua parte să fie discutate principalele aspecte legate de tehnologia de producție (aliajele utilizate, etapele tehnologice parcurse), de elementele indicatoare ale acesteia, care permit identificarea atelierelor și de organizarea celor din urmă. Deși are un caracter general, acest capitol ne-a oferit posibilitatea de a trata în detaliu o serie de aspecte referitoare la subiect, definatorii pentru analiza materialului din *Dacia Porolissensis*. Prezentarea și analiza izvoarelor scrise și iconografice a fost realizată luând în considerare gradul mare de subiectivitate care însoțește aceste surse. Astfel, în ceea ce privește

sursele literare, am evidențiat tematic caracterul lor informativ parțial și dispartat, iar referitor la reprezentările iconografice, dependența lor de anumite clișee de reprezentare, nu totdeauna conforme din punct de vedere cronologic cu realitățile din momentul în care au fost realizate. În cadrul discuției referitoare la izvoarele iconografice am considerat important să privim mai în detaliu tipurile de recipiente care pot fi considerate „metalice”, reprezentate pe monumentele sculpturale din Dacia romană și măsura în care acestea pot fi relevante în discuția referitoare la funcționalitatea anumitor tipuri. Demersul este util, deoarece o serie de reprezentări a fost interpretată până acum în literatura de specialitate românească și nu numai, în mod unanim, drept vase utilizate în timpul libațiilor, ipoteză care nu este în conformitate cu realitățile arheologice și cu tradiția iconografică a unor scene. De asemenea, am accentuat imposibilitatea de a distinge, în foarte multe cazuri, formele metalice, deoarece multe obiecte au fost imitate în alte materiale (sticlă, ceramică etc.), iar în ceea ce privește monumentele sculpturale, intenția meșterului pietrar nu a fost neapărat aceea de a reda fidel obiecte existente în realitate. În ceea ce privește altarele votive din Dacia romană cu reprezentări pe părțile laterale, distribuția lor indică, mai degrabă, predilecția unor ateliere din Apulum sau din jur pentru un asemenea mod de realizare, decât o preferință a dedicantului. Discuția a fost însoțită de o listă a principalelor monumente votive și funerare din Dacia romană care prezintă asemenea reprezentări, inclusă în Anexa I a lucrării. A doua parte a capitoului tratează tehnologia de producție a vaselor de bronz romane. Pornind de la tipurile de aliaje folosite și de la importanța analizării compoziției acestei categorii de material arheologic, am încercat să analizăm critic principalele descoperiri din Imperiul roman (tipare, semifabricate etc.), incluse în Anexa II a lucrării, care indică existența atelierelor producătoare de asemenea bunuri. Discuția este relevantă în ceea ce privește materialul din provincia Dacia, atâta timp cât piesele de aici sunt produse de import. De asemenea, numărul mic de descoperiri de acest gen îngreunează considerabil stabilirea cu exactitate a centrelor de producție. Am ales să tratăm în detaliu și anumite aspecte referitoare la organizarea atelierelor și la etapele tehnologice parcurse de un vas de bronz, din stadiu de aliaj până la cel de produs finit, tocmai pentru a evidenția complexitatea procesului, a organizării producției și a cunoștințelor tehnice pe care ar fi trebuit să le dețină cei implicați direct.

Capitolul al III-lea (Vasele de bronz din *Dacia Porolissensis*. Analiza tipologică și cronologică) este dedicat tipologiei și cronologiei vaselor de bronz din *Dacia Porolissensis*. Am optat pentru o prezentare a materialului pe forme, fiecare dintre ele însoțită de o discuție referitoare la terminologia utilizată, iar în cadrul fiecărei forme au fost tratate tipurile, respectiv subtipurile în ordine cronologică. Fiecare tip a beneficiat de o prezentare detaliată. Au fost tratate următoarele aspecte în ordinea care urmează: descrierea tipului, aspecte tehnologice,

tipologii, arie de răspândire, centre de producție, cronologie, funcționalitate. Am ales această modalitate de prezentare a materialului în detrimentul uneia bazată pe categorii funcționale, atâta timp cât funcționalitatea unor tipuri este discutabilă, iar altele au fost folosite în mai multe tipuri de activități. Considerăm că o asemenea abordare este mai corectă, iar posibilele modalități de utilizare au fost tratate în cadrul fiecărui tip în parte. Cele 119 piese analizate au fost grupate în 12 forme: caserole, seturi de strecurat (strecurătoare și suport pentru strecurătoare), căni, amfore, ulcioare, boluri cu mâner tubular, terminat într-o protomă zoomorfă sau antropomorfă, boluri cu mâner plat, boluri cu mânere supraînălțate, bazine, găleți, balsamaria și vase antropomorfe, însoțite de un subcapitol separat dedicat picioarelor de vase, un altul care a cuprins fragmentele de vase de bronz cu încadrare tipologică nesigură și unul dedicat acelor fragmente a căror apartenență la vasele de bronz romane este nesigură.

O atenție specială a fost acordată problemelor legate de tipologie. Atâta timp cât în Dacia avem de a face cu importuri, nu am considerat necesară realizarea unei tipologii proprii, în condițiile în care scopul principal al lucrării este acela de a integra materialul din *Dacia Porolissensis* în circuitul general al vaselor de bronz romane. Am folosi tipologiile consacrate pentru studiul vaselor din bronz din Imperiul roman.

Pentru o parcurgere mai ușoară, am decis să includem catalogul descoperirilor în acest capitol. Catalogul a fost organizat în funcție de forme, respectiv tipuri, iar în cadrul lor piesele au fost aranjate alfabetic în funcție de locul de proveniență. Piesele au fost numerotate continuu, numărul de catalog însoțind atât desenul, cât și ilustrația fotografică din planșe. Piesele aparținând aceluiași tip/categorie au fost prezentate la sfârșitul discuției referitoare la acesta.

Capitolul al IV-lea (Vasele de bronz din *Dacia Porolissensis*. Analiza contextelor de descoperire) tratează materialul analizat în funcție de siturile arheologice pe care a fost descoperit sau în funcție de locul de proveniență. Am considerat necesară o asemenea discuție deoarece ea oferă o imagine mai clară asupra modului de distribuție a vaselor de bronz în interiorul *Daciei Porolissensis*, dar și în interiorul fiecărui sit în parte. Materialul avut la dispoziție nu ne-a permis realizarea unei analize aprofundate pentru fiecare sit inclus în lucrare, însă, în cazul în care acest lucru a fost posibil, am încercat să combinăm informațiile legate de funcționalitatea tipurilor analizate cu cele oferite de tipologie, cronologie și de contextele de descoperire prin intermediul unor tabele care sintetizează aceste date. Astfel, în unele situații, precum castrul de la Buciumi, cel de la Ilișua, de la Moigrad/*Porolissum*-dealul Pomet, am reușit să izolăm mai multe etape de pătrundere ale vaselor de bronz.

Concluziile au fost expuse în al V-lea capitol al lucrării. Vasele de bronz analizate au putut fi încadrate în 31 de tipuri la care se adaugă fragmentele care nu au putut fi atribuite unui tip specific, ci doar formei, picioarele de vase care au fost tratate separat, acele fragmente de vase de bronz a căror încadrare tipologică este problematică, precum și cele a căror proveniență de la vase de bronz nu este sigură.

Dacă luăm în considerare numai piesele care au putut fi cu siguranță atribuite tipologic, imaginea oferită arată clar o predominanță a caserolelor cu capătul mânerului perforat circular, a seturilor de strecurat Eggers 160 și 160/161, a variantelor provinciale de căni din tablă de bronz pentru fiert apa, a diferitelor tipuri de bazine cu pereții dreți și a găleților Eggers 36, împreună cu variantele lor. Această imagine este una pur cantitativă, fără a fi semnificativă în ceea ce privește cronologia pătrunderii și utilizării vaselor de bronz în *Dacia Porolissensis*.

În schimb, dacă luăm în considerare perioada de producție a tipurilor identificate care, implicit, determină și intervalul în care vasele au putut fi achiziționate, putem izola mai multe etape de pătrundere a acestei categorii de importuri în *Dacia Porolissensis*.

Prima etapă de pătrundere este legată de primele valuri de populație (civilă și militară) care ajunge în Dacia romană. Tipurile legate cu siguranță de acest moment reprezintă mai mult de un sfert din piesele din *Dacia Porolissensis* care au putut fi atribuite cu siguranță unui tip anume (caserole cu capătul mânerului perforat în formă de semilună, caserolele cu capătul mânerului perforat circular, inclusiv tipul Gődåker, cămile din tablă de bronz aparținând tipului „Pompei”, amforele cu corpul globular și bolurile cu mânere plate). Faptul că tipurile încadrate în acest val au fost produse majoritar până la sfârșitul secolului I p. Chr. și apar în contexte de descoperire datate în cele mai multe cazuri în primele decenii ale secolului al II-lea p. Chr., exclude posibilitatea achiziționării lor de pe piața din Dacia ca urmare a unor relații comerciale cu alte zone ale Imperiului și trebuie interpretate drept componentă a bagajului unor indivizi ajunși aici în etapa imediat următoare cuceririi provinciei. Din punct de vedere funcțional, tipurile care aparțin acestui val au fost utilizate majoritar ca parte a serviciului de preparat și servit băuturi.

Al doilea grup de vase de bronz este format din tipuri a căror perioadă de producție se încheie cu puțin înainte sau în jur de mijlocul secolului al II-lea p. Chr. El este reprezentat majoritar de seturile de strecurat Eggers 160 și 160/161, de cămile aparținând tipului Canterbury, de ulcioarele cu mânerul decorat în relief, de bolurile cu mânere supraînălțate, de bazinele semisferice cu postament și mânere fixe și, posibil, de gălețile cu atașe în formă de mască umană. Ținând cont de faptul că multe dintre aceste tipuri sunt caracterizate printr-o perioadă de producție care începe încă din secolul I p. Chr., nu avem siguranța că ele sunt în

totalitate rezultatul unui comerț activ desfășurat în Dacia romană. O parte din ele ar fi putut ajunge în noua provincie tot împreună cu proprietarii lor, dar, în lipsa unor informații clare referitoare la contextele de descoperire, intervalul în care au fost produse nu ne permite să le plasăm mai exact în timp. Din punct de vedere funcțional și tipurile care formează acest grup au fost utilizate majoritar ca parte a serviciilor pentru preparat și servit băutura, dar și ca parte a seturilor pentru spălat sau pentru spălat mâinile, în mod special.

O a treia etapă de pătrundere poate fi plasată după mijlocul secolului al II-lea p. Chr. când ajung în zona analizată seturile de strecurat Eggers 161, cămile din tablă de bronz pentru fiert apa Bolla I și Bolla II, bolurile cu mâner tubular terminate în protomă antropomorfă aparținând tipului Canterbury și gălețile Eggers 36 împreună cu variantele lor.

Ultimul val care poate fi surprins pe baza informațiilor oferite de tipologie se plasează începând cu ultimele decenii ale secolului al II-lea p. Chr. și cuprinde cu siguranță diferitele tipuri de bazine cu pereții drepecți și gălețile cu corpul în formă de clopot.

Acestor etape de pătrundere li se adaugă anumite tipuri care, din cauza perioadelor lungi de producție sau a informațiilor puține care nu permit o izolare clară a acestora, nu pot fi încadrate cu siguranță.

Vasele de bronz din *Dacia Porolissensis* sunt produse de import. Nu avem la dispoziție nici un element care să ne indice o eventuală producție locală. Centrele de producție în care au fost realizate sunt cele active în perioada de existență a provinciei Dacia, iar piesele analizate provin într-o proporție covârșitoare din provinciile vestice ale Imperiului, din ateliere care și-au desfășurat activitatea în Gallia și în zona Rinului. Orientarea comercială vestică a *Daciei Porolissensis* în ceea ce privește această categorie de importuri este cât se poate de firească și reflectă schimbările produse în industria vaselor de bronz romane după mijlocul secolului I p. Chr. Singurele produse identificate cu siguranță drept italice aparțin în mare parte primului val de intrări, definit mai sus și reprezintă piese care mai erau încă în uz la sfârșitul secolului I și începutul secolului al II-lea p. Chr. În ceea ce privește tipurile mai târzii, gălețile cu corpul în formă de clopot și atașe decorate cu scene bahice sunt considerate produse ale unor ateliere care și-au desfășurat activitatea în nordul Peninsulei Italice începând cu sfârșitul secolului al II-lea p. Chr.

Numărul vaselor de bronz produse până la mijlocul secolului al II-lea p. Chr. și ajunse în *Dacia Porolissensis* este relativ egal cu ceea ce se întâmplă după acest interval cronologic. Din punct de vedere funcțional, în perioada anterioară mijlocului secolului al II-lea p. Chr., predomină tipurile utilizate pentru preparat și servit băutura și cele destinate îngrijirii personale, urmând ca în etapa următoare să fie atestate mai ales vasele de bucătărie și anumite tipuri

utilizate pentru amestecat vinul și în cadrul toaletei. Numărul vaselor folosite în bucătărie (seturile de strecurat Eggers 161, cămile pentru fiert apă) crește după mijlocul secolului al II-lea p. Chr. Reprezentarea tipurilor utilizate în bucătărie este strict condiționată de cronologia perioadelor de producție și reflectă un proces general de transformare formală și funcțională pe care industria vaselor de bronz romane îl traversează începând cu mijlocul secolului al II-lea p. Chr. Astfel, începând cu mijlocul secolului al II-lea p. Chr., a fost observat un regres al industriei vaselor de bronz romane, caracterizat din punct de vedere tehnic prin utilizarea doar parțială a strungului și prin produse realizate din tablă de bronz bătută sau presată. Accentul începe a fi pus de acum înainte pe elementul funcțional, nu pe cel estetic și poate fi observată o predilecție a atelierelor pentru formele folosite în bucătărie în defavoarea celor utilizate în cadrul serviciului de băut. Aceste transformări pot fi sesizate și în ceea ce privește dimensiunile vaselor care devin din ce în ce mai mari. Explicația pentru această transformare nu este clară în momentul de față, deoarece nu se știe în ce măsură putem vorbi despre o „barbarizare” a modului de utilizare sau doar de o înlocuire a tipurilor care alcătuiesc serviciul de băut cu exemplare din alte materiale. În acest context general, reprezentarea tipurilor utilizate pentru gătit este slabă în *Dacia Porolissensis*. Valorile sunt mai mari datorită numărului mare de căni din tablă de bronz identificate. Însă, vasele utilizate pentru gătit sunt puține și, exceptând cămile din tablă de bronz, ele mai sunt reprezentate doar de seturile de strecurat Eggers 161, a căror prezență este atestată prin intermediul a doar trei exemplare.

Ni se pare important să accentuăm faptul că grupul supus analizei reflectă majoritar un consum militar și că vase de bronz de bună calitate au făcut parte din viața de zi cu zi a soldaților staționați în *Dacia Porolissensis*, mai ales dacă luăm în considerare faptul că un număr important din obiectele pentru care contextul de descoperire este cunoscut provine din barăci. De asemenea, trebuie să subliniem faptul că aceste produse au fost folosite încă din primii ani de existență a castror, în activități care presupun adoptarea unui mod roman de a consuma vinul sau de îngrijire corporală.

Bineînțeles, analiza noastră reprezintă un prim pas în direcția studierii acestei categorii de importuri. Sperăm că ea va da un impuls specialiștilor și că pe viitor loturi importante de material, atât din *Dacia Porolissensis*, cât și din restul provinciei Dacia, vor fi studiate.